

Dos naufragis a les Pitiüses els anys 1869 i 1870

per Cristòfol Guerau d'Arellano i Tur

A l'almanac *El Pitiús 2004*, vàrem publicar una nota en la qual feiem referència a un registre de còpies de cartes d'Edmund Wallis i Valls.¹ Hem de recordar, per la relació que té amb el tema que ara ens ocupa, que Edmund Wallis va ser vicecònsol de França a Eivissa des de 1836 fins a 1881, al mateix temps que comerciant i membre de la companyia *Srs. Wallis & Cia*. Avui, del mateix registre o quadern manuscrit, donem notícia de dos naufragis esdevinguts a Eivissa i a s'Espalmador a la segona meitat del segle XIX. No són, aquests, els únics succeïts de caràcter marítim que trobem al quadern esmentat ni tampoc els més antics. Són els dos primers que surten a les còpies de les cartes en obrir el quadern per la coberta que té concordança amb la inscripció que figura al seu lloc i que diu *Viceconsulat de France. Lettres. N° 3*. Ara bé, si girem el quadern i el comencem a partir de la contraportada, trobem altres escrits més antics, del final de la primera meitat del segle XIX. Són actes de declaracions de patrons de vaixells, fetes davant Edmund Wallis com a vicecònsol, relacionades —en alguna ocasió— amb l'antiga imposició de quarantena a mercaderies i viatgers procedents de zones de malalties epidèmiques. És el cas de la primera d'aquestes actes: la declaració del patró de la tartana

francesa *St. Jean*, Paolo Deferrari, de data 27 de juliol de 1840, que arribà a Eivissa procedent del port d'Orà.

Pel possible interès que puguin tenir la notícia d'aquests naufragis i amb la idea de contribuir a conèixer millor la figura d'Edmund Wallis i Valls a l'Eivissa del segle XIX, donem sortida a aquesta nota.

Sabem, atenent a la còpia de la carta que el dia quatre de desembre de 1869 Edmund Wallis va adreçar al cònsol general d'Itàlia a Barcelona, que el dia dos de desembre de 1869 va naufragar a l'illa d'Eivissa el bergantí goleta italià *Graziosa Mary*. A més de la carta esmentada, hi ha altres cinc còpies de la correspondència d'Edmund Wallis, totes elles de dates posteriors, que fan referència a aquest succeït, quatre d'una forma directa i una altra indirectament. Del conjunt de totes elles, quasi repetitives respecte de la notícia que donen de l'esdeveniment, però adreçades a diferents consols —els d'Itàlia a Barcelona i València i el de França a Palma—, hem extret les dades i els comentaris que indiquem a continuació.

Encara que el capità del vaixell i dos components més de la tripulació van salvar la vida, no es troba en les cartes una informa-

ció detallada referent a les circumstàncies concretes del naufragi i a l'especificació de les mercaderies que transportava.

La matinada del dia dos de desembre de 1869, a hora no precisada, el bergantí goleta, *Graziosa Mary*, amb matrícula de Gènova, procedent de Marsella (França) i amb destinació a Maracaibo (Veneçuela), va naufragar a la costa de l'illa d'Eivissa. La causa sembla que va ser una tempestat, que va enfonsar el vaixell i va acabar amb la vida de quatre dels set tripulants, entre ells el pilot. El lloc de l'enfonsament, mai no precisat a les cartes, no devia ser favorable per a la recuperació de la nau, ja que Edmund Wallis escriu respecte d'això: *només les seues àncores i cadenes, tal vegada, puguin salvar-se i encara per aconseguir-ho caldrà esperar a l'estiu, ja que en el punt del sinistre només amb una perfecta calma i prolongada en el temps es pot treballar.*² El carregament del vaixell era mercaderia general, que es va perdre completament.

A la carta esmentada del dia quatre de desembre de 1869, Edmund Wallis explica com se'n va assabentar i les diligències que va prendre: *la nit del 2 del corrent em vaig assabentar, per atzar, que tres infortunats mariners italians salvats d'un naufragi quasi nus i sense sabates demanaven ajuda que no*

1. GUERAU D'ARELLANO i TUR, C. 2003 "Una carta d'Edmund Wallis i Valls de 1875", *El Pitiús 2004*, p. 14-17, Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

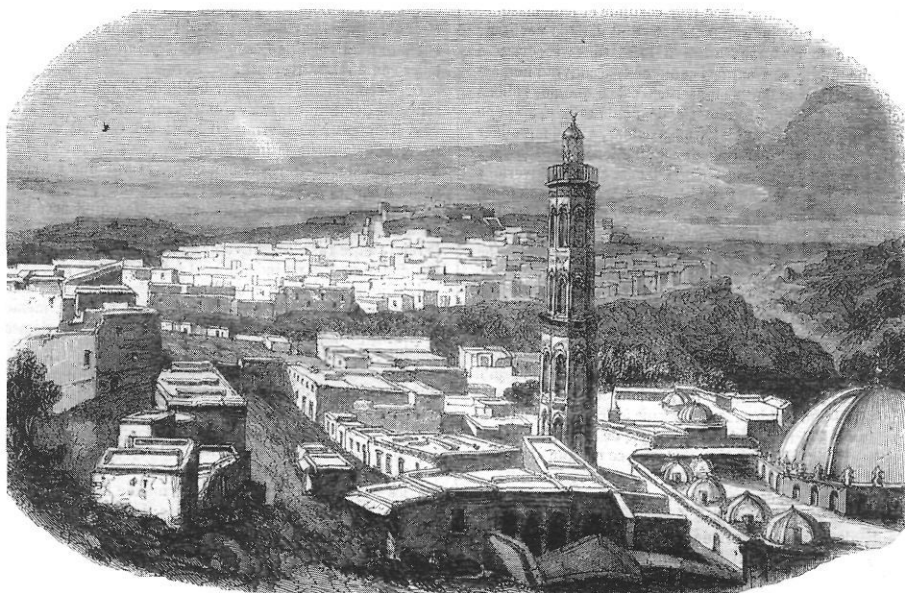
2. Carta, en espanyol, del 16 de gener de 1870, adreçada al cònsol general d'Itàlia a Barcelona.

se'ls concedia per la inexistència aquí de cònsol italià. Al moment em vaig traslladar al lloc on m'indicaren i, en efecte, vaig trobar el capità **Tobias Ricci**, el grumet **Filippo Bruno** i el mariner **Antonio Bubbando**, restes de la tripulació del bric goleta italià Graciosa Mary (sic) composta de set individus dels quals els quatre restants van ser engolits per la tempesta. Els tres infortunats estaven morts de fred, gairebé nus i plens de fatiga, doncs han travessat a peu nu tota l'illa. Els he conduït a un alberg, a on van ser allotjats convenientment i els he fet fer un vestit complet a cadascú. Demà els embarcaré cap a València, a l'atenció del senyor cònsol d'Itàlia, amb el prec de reparar-los d'acord amb les ordres vigents.³ La carta finalitza dient que ell es farà càrrec de totes les despeses ocasionades a Eivissa, amb l'obligació per part del cònsol italià d'informar-li de la manera que ha de procedir per tramitar el seu reemborsament. Afegeix que, amb la finalitat de salvaguardar els interessos dels armadors del vaixell i dels propietaris de la mercaderia, ha fet declarar al capità Ricci davant ell i amb testimonis els esdeveniments del sinistre i que, de dita declaració, lliura una còpia al cònsol.

Sabem que les despeses que els naufrags van ocasionar a Edmund Wallis pujaren a 47,18,8 maravedissos de billó (sic), import que, justificat mitjançant nou rebuts, va merèixer l'aprovació del cònsol italià. Particularment, a petició del capità Ricci, Edmund Wallis li lliurà la suma de 4,15 reials de billó (sic), quantitat de la qual es va fer responsable a efectes de devolució la família del capità.

A la carta del 16 de gener de 1870, adreçada al cònsol general d'Itàlia a Barcelona, Edmund Wallis explica que ha de cessar en les iniciatives i en la comunicació de

El port d'Orà era el punt de destinació del material de ferrocarril transportat per la pollacra barca francesa *Blanche et Marie*, embarrancada a s'Espalmador el 23 de gener de 1870. Vista d'Orà segons un gravat d'Andrew-Best-Leloir, vol. 4, segona sèrie, de la revista *Musée des Familles*. París, 1846-47.

detalls —que de forma particular havia pres en aquest afer— a causa que la casa *Srs. Wallis & Cia*, representant a Eivissa dels asseguradors francesos i de la qual ell és membre associat, ha rebut instruccions de la companyia asseguradora a Marsella i de la societat que tenia el vaixell assegurat a Gènova de fer-se càrrec de l'assumpte.

La conducta que Edmund Wallis va tenir amb els naufrags del vaixell italià *Graziosa Mary*, comunicada pel cònsol general d'Itàlia a Barcelona al Ministeri de Marina espanyol, va merèixer l'aprovació del ministre. També va rebre l'elogi del cònsol de França a Palma.

L'any 1869, any del naufragi del *Graziosa Mary*, Eivissa havia estat novament classificada com a Província Marítima de 3a Classe, amb l'alferes de navili Emili Pascual de Povil i Estellés com a Comandant de Marina.⁴ Això fa pensar que les autoritats de ma-

rina degueren obrir les diligències oportunes al cas, però en cap de les cartes referides es fa menció a cap intervenció de dita comandància.

Per les còpies d'altres dues cartes d'igual data, 25 de gener de 1870, adreçades a l'administrador de rendes de l'estat a Eivissa i al cònsol de França a Palma respectivament, sabem que el dia 23 de gener de 1870 va encallar en un escull de la costa oest de l'illa de s'Espalmador la pollacra barca⁵ francesa de tres pals *Blanche et Marie*.

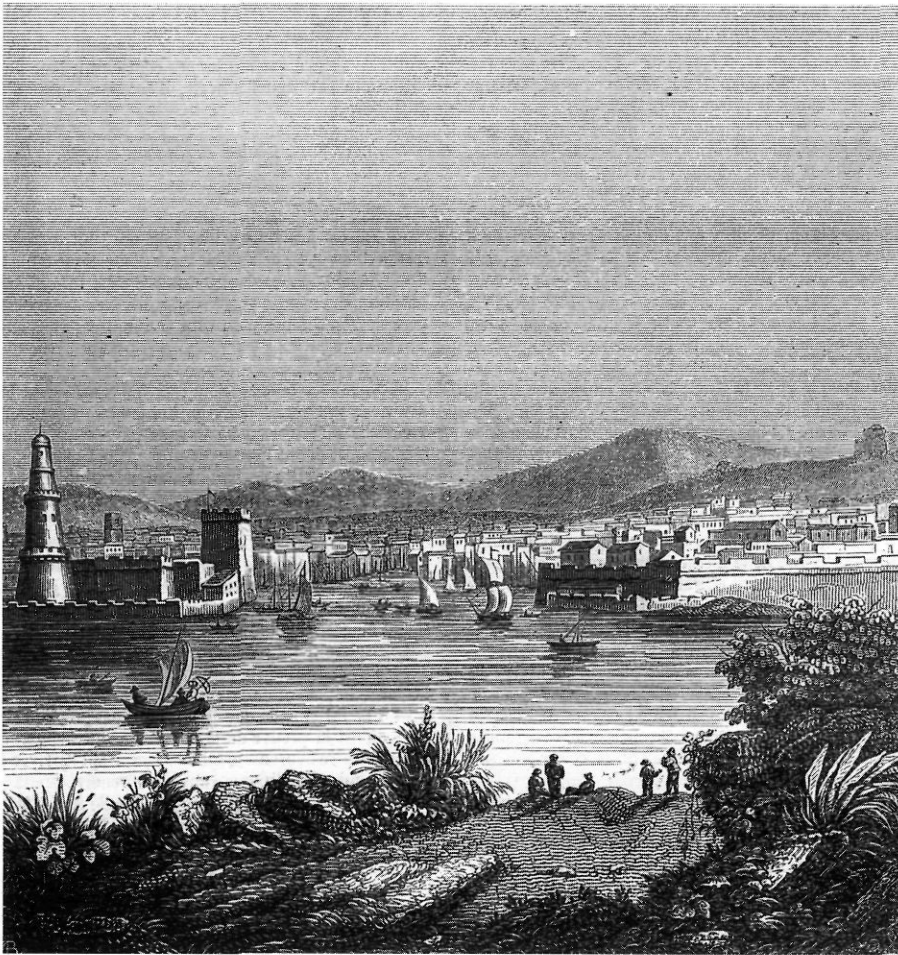
Va ser el mateix dia del naufragi, a les sis del vespre, en tornar al port d'Eivissa una de les embarcacions enviades per l'autoritat de marina per al salvament dels naufrags, que es va saber i notificar al vicecònsol de França a Eivissa que el navili era francès. Edmund Wallis es va desplaçar el dia 24 al lloc del naufragi i a la carta⁶ abans indicada, adreçada a l'administrador de rendes de l'estat, dóna a conèixer

3. Carta, en francès, del 4 de desembre 1869, adreçada al cònsol general d'Itàlia a Barcelona.

4. VILÀS GIL, P. 1992 "Drassaners, Capitans del Port i Comandants de Marina", *Eivissa*, 21, p. 24-28, Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

5. La pollacra barca era un vaixell de vela de tres pals especialment indicat per al transport de mercaderies.

6. Carta, en espanyol, del 25 de gener de 1870, a l'administrador de rendes de l'estat a Eivissa.

Marsella i Eivissa varen mantenir, la segona meitat del segle XIX, una contínua relació comercial. La casa de comerç Wallis & Cia. era representant a Eivissa de companyies d'assegurances de vaixells i mercaderies d'aquella ciutat provençal. El port de Marsella, punt de partida dels dos vaixells naufragats a les Pitiüses, segons un gravat d'Andrew-Best-Leloir, vol. 9 de la revista *Musée des Familles*. París, 1841-42.

la informació bàsica del vaixell i els esdeveniments del succeït. Diu, entre altres paràgrafs, així: *el vaixell perdut és la pollacra barca francesa Blanca Maria (sic) de 180 tones i vuit de tripulació inclòs el seu capità, Garibaldi; va sortir de Marsella el 19 amb destinació Orà carregat de vagons i una locomotora. Es va obrir en el vaixell una (via) d'aigua amb perill d'enfonsament, el capità va determinar encallar-lo ja que no li donava temps d'arribar a port. No és possible en la situació que es troba el vaixell i amb els mitjans disponibles aquí procedir al salvament del carregament, per la qual cosa res d'aquest es va poder salvar. Vaig dedicar to-*

ta la gent a salvar el que era possible de les pertinences del vaixell, les quals he fet embarcar en el llaüt Vicenta del patró Salvador Matutes... Finalitza explicant el doble objectiu que té la carta: complir amb les obligacions tributàries derivades del naufragi, però també fer que l'administrador de rendes de l'estat vigili els béns salvats i embarcats en el llaüt Vicenta, ja que Edmund Wallis recela davant la presència a port d'un altre vaixell. Diu així: ...havent arribat un altre vaixell i trobant-se atracat al moll, li prec disposi el convenient per a la custòdia dels efectes salvats, amb les precaucions que tingui a bé adoptar tant per a la

protecció dels interessos d'hisenda com pels dels interessats en el naufragi.

A la carta de la mateixa data, però adreçada en aquest cas al vicecònsol de França a Palma, Edmund Wallis complementa les circumstàncies del naufragi: *a continuació una ràfega de vent forçà molt la nau i una via d'aigua va ser descoberta, de forma que les dues bombes del vaixell no la pogueren vèncer i es va resoldre buscar la terra més propera per embarrancar i salvar alguna cosa, en lloc de perdre-ho tot amb la vida inclosa. Respecte al vaixell, tot l'aparell⁷ se salvarà, encara que els arbres hauran de ser tallats arran del pont.⁸ També explica que tan aviat com va ser informat que el vaixell era francès, va contractar dues embarcacions que sortiren del port d'Eivissa a les tres de la matinada del dia 24 a fi d'estar al costat de la nau embarrancada a trenc d'alba, amb la finalitat de procedir al salvament del vaixell i de la càrrega, però que s'ha trobat que el material carregat en el vaixell és d'un pes que no és possible descarregar amb els recursos que nosaltres tenim; el mateix passaria, cas de poder-ho fer, per falta d'embarcacions de prou capacitat.*

El dia 31 de gener, Edmund Wallis escriu al vicecònsol de França a València per repatriar set dels vuit membres de la tripulació del vaixell. Són el contramestre, tres mariners, dos aprenents i un grumet; el capità, de nom **Maurice Garibaldi**, diu que resta a Eivissa fins a la liquidació del sinistre.

Per cartes dels dies 9 i 10 de febrer de 1870, dirigides al cònsol de França a Palma i a l'administrador de rendes de l'estat a Eivissa respectivament, sabem que, en efecte, el vaixell va ser desguarnit de pals, eixàrcies i veles. De fet la carta del dia 9 de febrer diu: *el salvament del navili ha estat complert,*

7. Conjunt d'arboradura, eixàrcies i velam.

8. Carta, en francès, del 25 de gener de 1870, al cònsol de França a Palma.

però sabem per cartes posteriors que el bastiment de la nau restà en el lloc del naufragi fins a la seua posterior venda en pública subhasta.⁹ El salvament de la càrrega —locomotora i vagons—, restava pendent de trobar a Palma la màquina adequada; concretament es parla d'un gat i de tot un aparellatge per a maniobrar, no existents a l'illa d'Eivissa. Posteriorment, a la carta del dia 15 de febrer de 1870 al cònsol de França a Palma, diu que la casa *Srs. Wallis & Cia*, agents del asseguradors francesos a Eivissa, es troba im-

possibilitada d'efectuar el salvament de la càrrega i que han escrit als asseguradors perquè enviïn un especialista en salvaments. L'expert enviat a Eivissa per examinar la posició del vaixell i veure la forma de procedir al salvament de la mercaderia va ser el capità Raynaud. Aquest, posteriorment, es va desplaçar a Palma per veure els mitjans allí existents per procedir a actuar, ja fos per compte de la pròpia companyia asseguradora o bé contractant una empresa que volgués encarregar-se dels treballs de salvament. Edmund Wallis de-

mana al cònsol francès ajuda i consells pel capità desplaçat a Mallorca i aprofita l'avinentsa del desplaçament per enviar-li tota la documentació de la *Blanche et Marie*.

No hi ha més notícies referents al que va passar amb la locomotora i els vagons del vaixell.

Per enviar a Marsella els pertrets salvats, corresponents a la propietat de la pollacra barca, segons la carta del dia 10 de febrer de 1870, es va contractar el ja citat patró Salvador Matutes i el seu illaüt *Vicenta*. ■

9. Carta del 31 de març de 1870 a l'administrador de duanes a Eivissa pel pagament de les tarifes corresponents per la venda en pública subhasta dels restes de la pollacra barca francesa *Blanche et Marie*. Dita carta assenyala el dia 1 d'abril de 1870 per a la subhasta; partida 226 de l'aranzel aleshores vigent.

1. Dades resumides referents al naufragi del vaixell italià *Graziosa Mary* a l'illa d'Eivissa

Nom del vaixell: ***Graziosa Mary*** o ***Graciosa Mary***. El nom de la nau apareix escrit a les cartes en les dues formes.

Tipus de vaixell: ***bergantí goleta***. També és citat com a ***bricgoleta***.

Matrícula del vaixell: ***Gènova*** (Itàlia).

Nombre de tripulants: ***set membres***, dels quals sabem els noms dels tres naufragats que van poder salvar la vida: el capità, ***Tobias Ricci***, el mariner, ***Antonio Bubando*** i el grumet ***Filippo Bruno***.

Port de procedència: ***Marsella*** (França).

Port de destinació: ***Maracaibo*** (Veneçuela).

Càrrega que transportava: ***Mercaderia general***.

Lloc del naufragi: ***Illal d'Eivissa***. No hi ha cap precisió del lloc del naufragi però, tal com indica la carta del dia 4 de desembre de 1869, els tres supervivents per arribar a la vila d'Eivissa van haver de travessar tota l'illa.

Dia i hora del naufragi: la matinada del 2 de desembre de 1869.

Causa del naufragi: no es detallen les causes exactes. A la carta del quatre de desembre de 1869 es parla d'una tempestat.

2. Dades resumides referents al naufragi del vaixell francès *Blanche et Marie* a l'illa de l'Espalmador.

Nom del vaixell: ***Blanche et Marie*** o ***Blanche Marie***. El nom figura a les cartes indistintament. També apareix en la forma ***Bianca Maria***.

Tipus de vaixell: ***pollacra barca de tres pals i 180 tones***.

Matrícula del vaixell: desconeguda.

Nombre de tripulants: vuit (capità, contramestre, tres mariners, dos aprenents i un grumet).

Nom del capità: ***Maurice Garibaldi***.

Port de procedència: ***Marsella*** (França).

Port de destinació: ***Orà*** (Algèria, aleshores possessió de França).

Càrrega que transportava: ***material de ferrocarril, una locomotora i vagons***.

Lloc del naufragi: ***costa oest de l'illa de s'Espalmador*** (Pitiüses).

Dia i hora del naufragi: ***23 de gener de 1870***.

Causa del naufragi: una via d'aigua que, davant el perill d'enfonsament, motivà que el capità decidís fer encallar el vaixell.

Data de sortida de Marsella: 19 de gener de 1870.